

J. van Baal, *Ontglipt verleden. Verhaal van mijn jaren in een wereld die voorbijging*, I, *Tot 1947: Indisch bestuursambtenaar in vrede en oorlog* (Franeker: Wever, 1986, 510 blz., f59,50, ISBN 90 6135 405 6).

Deze autobiografie van J. van Baal, handelend over zijn jeugd en zijn Indische bestuursperiode tot 1947, maakt deel uit van de golf Indische herinneringen, die op dit moment Nederland overspoelt. Dat ambtenaren bij het binnenlands bestuur daar hun aandeel in hebben is verheugend. Hun geschriften dragen in niet onbelangrijke mate bij tot een beter begrip voor het na 1950 weinig populaire koloniale bestuur. Uitgaven zoals van S. L. van der Wal (*Besturen Overzee*, 1979), W. Ph. Coolhaas (*Controleur B.B.*, 1985) en de hier genoemde staan overigens naar de vorm in een oude (en minder bekende) traditie. In de negentiende eeuw was het gebruikelijk dat ambtenaren bij het Indisch bestuur hun glorieuze prestaties voor zichzelf en het nageslacht vastlegden. Met de inhoud van deze negentiende-eeuwse autohagiografieën hebben de recente herinneringen overigens weinig gemeen. De nieuwe publikaties vallen op door een gezonde dosis zelfkritiek en zelfspot, die ze uiterst leesbaar maakt. *Ontglipt verleden* is daar mijns inziens het mooiste voorbeeld van.

Van Baal schreef dan ook meer dan een verzameling anekdotische herinneringen. Mede op grond van brieven en eigen publikaties stelde hij zijn doen en denken op schrift, als waar historicus zich rekenschap gevend van zijn verleden. Van Baal heeft in zijn leven dan ook meer gedaan dan besturen overzee. Geboren in 1909 als zoon van een gereformeerd onderwijzer in Scheveningen studeerde hij Indologie in Leiden. Zijn Indische carrière eindigde met het gouverneurschap van Nieuw-Guinea (1953-1958). Daarna brachten zijn wetenschappelijke publikaties uit zijn bestuurstijd hem in de wetenschap (1959-1975). Als hoogleraar te Utrecht zou hij zich bezighouden met de godsdienstsociologie en -ethnologic

Deze drievoudige aspecten van zijn leven, besturen - wetenschap bedrijven - geloven, zijn in zijn boek terug te vinden. Het is een autobiografie geworden in de beste betekenis van het woord. De auteur beschrijft zijn professionele activiteiten als bestuursambtenaar. Hij is echter niet zo nadrukkelijk aanwezig, dat hij zijn omgeving overschaduwet: de lezer krijgt inzicht in de ontwikkelingen van de inheemse wereld onder het koloniaal bestuur, met name in die van de Marind-Anim (Papua's) rond Merauke op Nieuw-Guinea. Daarnaast weet Van Baal het zeer persoonlijke te benoemen, zijn religieuze ontwikkeling.

Om met het laatste te beginnen: Indië, met name het contact met de Marind-Anim, waste de gereformeerde stelligheid van een geloof in hemel en hel weg. Het wierp de vraag op naar de achtergrond van het menselijk zoeken naar het grootse mysterie achter het leven, dat in de westerse traditie met God wordt aangeduid. Van Baals ervaringen in het Japanse interneringskamp zijn voor het antwoord op die vraag bepalend geweest. Zowel persoonlijk als wetenschappelijk kwam hij tot de overtuiging dat alle menselijk zijn deel-zijn-van is. Religie duidt de behoefte aan, de noodzaak zelfs, om vanuit de menselijke eenzaamheid zich opgenomen te weten in het Al (415). Een eigen ervaring van de unio mystica in het kamp maakte deze visie tot een doorleefde werkelijkheid, 'het grootste geschenk uit deze jaren' (448). Het is nauwelijks een vraag of Van Baal zonder zijn Indische ervaringen ooit tot een zo brede en oosters-geïnspireerde visie op de functie en achtergrond van de religie zou zijn gekomen. Deze draad door zijn werk maakt het ook voor anderen dan koloniaal-historici relevant.

De meest boeiende passages, tevens het omvangrijkste deel van het boek (200 bladzijden) zijn gewijd aan de ruim anderhalf jaar te Merauke (eind 1936 tot augustus 1938), de moeilijkste en meest intensieve periode als controleur. Hierin wordt ook de eerder genoem-

de zelfkritiek zichtbaar. Wat betekende het voor Marind-Anim om door bestuur en rooms-katholieke missie beschaafd te worden? Invoering van de westerse techniek (de ijzeren in plaats van de stenen bijl) en het verbod op sneltochten leidden voor mannen tot functieverlies, voor vrouwen tot taakverzwaring. Met de afschaffing van feesten en rituelen, die door hun promiscue karakter de volksgezondheid bedreigden en de westerse moraal beledigden, had dit een ernstige identiteitscrisis tot gevolg, hetgeen op zijn beurt weer leidde tot gebruik van inheemse drugs. Nu pas, na 50 jaar, kan Van Baal de diepte en omvang van de sociaal-psychologische gevolgen van het bestuursbeleid, waar hij ook toen al vraagtekens bij zette, peilen.

Een zekere zelfkritiek spreekt ook uit enkele opmerkingen over de koloniale verhouding. Het was de zelf-identificatie met Indië (ons Indië), die het besef dat alles zou worden afgenomen verdronk en verbroedering met de eigenlijke eigenaren van het land, de Indonesiërs 'wezenlijk onmogelijk' maakte (353). Deze nooit goedkope en steeds weloverwogen nuancering van de eigen standpunten maakt Van Baals autobiografie tot een waardevolle aanwinst van een in Nederland zwak vertegenwoordigd genre.

Ieder die geïnteresseerd is in het koloniale verleden van Nederland vindt in de 500 bladzijden bovendien veel informatie, bijvoorbeeld over de verhouding tot het inheemse bestuur, de bestuurshervorming in de jaren dertig, de oorlogsdreiging, de oorlog zelf. Blijft de vraag in hoeverre Van Baal representatief is voor het corps Binnenlands Bestuur als zodanig. Zijn wetenschappelijke precisie, zijn zorg voor zijn mensen, zijn pogen tot inleving: het zal niet bij alle BB-ers van voor 1942 in die mate aanwezig zijn geweest. Van Baal geeft zelf beelden van anderssoortige collega's. Niet iedereen bezat bovendien zijn gave van het woord en van de reflectie. Maar uit veel van wat verschenen is op dit gebied, spreekt eenzelfde verantwoordelijkheidsgevoel en eenzelfde betrokkenheid bij werk en wereld, een betrokkenheid, die het velen ook onmogelijk maakte zich uit Nederlands-Indië weg te denken.

Wat het voor de schrijver betekend heeft en betekent om op deze manier grote schoonmaak te houden in het eigen verleden, valt slechts te gissen. De lezer wacht met spanning op het toegezegde vervolg over de jaren 1947-1958.

E. B. Locher-Scholten

I. N. Bulhof, *Freud en Nederland. De interpretatie en invloed van zijn ideeën* (Baarn: Ambo, 1983, 431 blz., f50,25, ISBN 90 263 0576 1).

De schrijfster van deze boeiende studie begon haar onderzoek vanuit een duidelijk theoretisch kader waartoe recente ontwikkelingen op het gebied van de wetenschapsgeschiedenis min of meer de aanleiding zijn geweest. Die tak van geschiedbeoefening beoogt heden ten dage een zo integraal mogelijke benadering van het verschijnsel wetenschap, dat wil zeggen een combinatie van wat wordt omschreven als interne en externe wetenschapsgeschiedenis: een bestudering van de ontwikkeling van een wetenschap van 'binnenuit', gekoppeld aan een analyse en beschrijving van externe factoren (van politieke, sociale en culturele aard) die de ontwikkeling van een wetenschap mede bepaald hebben. Beide invalshoeken wordt recht gedaan, aldus de auteur, in wat in de inleiding heet 'het hermeneutische model van de wisselwerking tussen tekst en lezer': wetenschapsgeschiedenis wordt hier dan ook beoefend in de vorm van interpretatiegeschiedenis. Anders gezegd: in deze studie wordt mede onderzocht in hoeverre receptiegeschiedenis een bruikbare toegang verschaft tot de geschiedenis van een tak van wetenschap zelf. In de terloopse theoretische bespiegelingen omtrent het